

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

СТАНДАРД ОБРАЗЛОЖЕНОСТИ СУДСКЕ ОДЛУКЕ –
ПРВИ ДИО - образложење у формалном и материјалном
смислу -Роберт Јовић^{1,2}*Апелациони суд Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*

Апстракт: Судска одлука, независно од тога да ли се ради о првостепеној или одлуци виших судских инстанци, да би остварила своју примарну сврху (да ријеши предметну правну ствар) од есенцијалног значаја је да буде образложена у мјери да странкама буду видљиви разлози због којих је суд одлучио као у конкретном случају. На први поглед, оваква теоријска поставка у пракси не би требала да задаје било какве проблеме. Међутим, ситуација на „терену“ је све али не и једноставна и без проблема, примарно због квалитативног недостатка образложености судске одлуке. У том смислу, као проблем који на дугорочном плану може имати озбиљније посљедице и као такав латентно пријетити остварењу основне улоге сваке судске одлуке у поступку доношења правде, правосудна заједница и њене институције надлежне за едукацију судија су препознали потребу континуираног провођења семинара на којима би се, примарно новоизабраним судијама, од стране искусних судија указивало на значај добре образложености судске одлуке као и на примјере добре и лоше праксе са којима се едукатори сусрећу при припремању едукација на задану тематику. У овом раду, аутор ће кроз елаборирање о стандарду образложености судске одлуке покушати указати на значај његовог поштовања али и о конкретним ситуацијама у пракси које могу довести у питање законитост и правилност судске одлуке са аспекта необразложености или недостатне образложености.

¹ Др, судија и предсједник Одјељења за судску праксу Апелационог суда Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, контакт: r.jovic@asbd.ba

² Ставови изражени у овом раду представљају искључиво мишљење аутора и не обавезују, ни на који начин, Апелациони суд Брчко дистрикта Босне и Херцеговине нити указују на начин како ће овај суд одлучити у предметима у којима се појаве иста или слична правна питања која су предметом анализе у овом раду.

Кључне ријечи: судска одлука, образложење, стандард образложености судске одлуке, право на дјелотворан правни лијек.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Да би правда биља задовољена, она прије свега мора бити видљива, а да би била видљива, суд своје поруке странкама мора учинити доступним, али не само формално, него и суштински. Ово је главна задаћа суда и као таква има немјерљив значај. Да би суд добро урадио своју задаћу, неопходно је да разлоге због којих је донио одлуку о предметној правној ствари поводом које се судски поступак водио (без обзира да ли говоримо о кривичном или парничном поступку односно управном спору) јасно, dostatно и аргументовао изложи на мјесту предвиђеном за то – у образложењу судске одлуке. Овај дио судске одлуке, због свог значаја за остварење једних од најважнијих права загарантованих Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција или ЕКЉП)³ – право на правично суђење (члан 6.) и право на дјелотворан правни лијек (члан 13.), према мишљењу великог броја правних теоретичара⁴ али неспорно и практичара (судија),⁵ има посебан значај у односу на остале дијелове одлуке, због чега се његовој писаној изради мора приступити са дужном пажњом, јер је „*ratio legis* постојања образложења судске одлуке садржан и у могућности странака да одлуку побијају правним леком“⁶.

Међутим, оно што јесте проблем у пракси, водећи се ставовима, примједбама и коментарима судија са редовних семинара који се проводе на тему израде судске одлуке и њеног образложења, јесте постављање јасне или бар довољно јасне границе између:

³ Доступна на: www.echr.coe.int/documents/convention_srp.pdf

⁴ За више о овоме вид. Милан Шкулић, *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду (Београд: 2022); Момчило Грубач, *Кривично процесно право, Увод и општи део* (Београд: 2002); Тадија Бубаловић, Незир Пивић, *Кривично процесно право: Посебни дио*, Правни факултет Универзитета у Зеници (Зеница: 2014); Хајрија Сијерчић-Чолић, *Кривично процесно право, Књига друга*, Правни факултет Универзитета у Сарајеву (Сарајево: 2008).

⁵ За више о овоме вид. Стака Гојковић, „Разумљиво и потпуно образложење пресуде – обавезни стандарди образложеног пресуђивања“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 219-227; Хилмо Вучинић, „Стандард образложења који је довољан у случају промјене правног става, са аспекта права на образложену одлуку“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 125-136; Славко Марић, Едина Даниловић, Емина Хулусија и Фатима Мрдовић, „Право на образложену одлуку у пракси Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 179-217.

⁶ Горан Илић, „Право на образложену судску одлуку“, *Часопис Crimen*, 2 (2011): 229-230.

- ситуације када су разлози изнесени у образложењу јасни и довољно аргументовани са аспекта критерија којима се испуњава стандард образложености судске одлуке, с једне стране од
- ситуације када се судије почињу излагати непотребном исцрпливању при образлагању оцјене доказа и својих чињеничних и правних ставова,⁷ али и од
- ситуације када то образлагање није dostatно са аспекта стандарда образложености судске одлуке,⁸ а која ситуација неспорно има вишеструке негативне импликације.

С тим у вези, може се извести закључак да је наведени проблем више-димензиони, обзиром да је с једне стране, неспорно, практичне природе (ради се о вјештинама израде образложења судске одлуке) док је с друге стране и формално-правне али и материјално-правне природе, код тога да је судска одлука без образложења, у правилу, *prima facie* неправилна и незаконита са формално-правног (процесног) аспекта, с тим да ни постојање формалног образложења у судској одлуци (као конститутивног елемента) не гарантује да ће таква одлука, услијед недостатности изнесених разлога, бити правилна и законита у материјално-правном смислу. Све ово указује на пријеку потребу едукације судија прије ступања на дужност (о чијем законском рјешењу *de lege ferenda* законодавац треба озбиљно да размисли) као и континуиране едукације по ступању на дужност када би се судијама пружила прилика да своје вјештине израде образложења судских одлука унаприједи као и да прошире своје видике о значају стандарда образложености судске одлуке, прије свега са аспекта интереса странке која није задовољна одлуком којом је ријешена конкретна правна ствар.

О значају и функцији образложења судске одлуке, не говоре само домаћи (национални) судови, него је ова тематика у више наврата била предметом разматрања и Европског суда за људска права у Стразбуру (у даљем тексту: ЕСЈП)⁹ када је суд дао концептуално мишљење у вези са стандардом образложене судске одлуке, налазећи у одређеном броју предмета и повреду члана 6. ЕКЈП-а када одлука суда није задовољавала критерије наведеног стандарда. Који су конкретни разлози када ЕСЈП утврди да од-

⁷ У овој ситуацији, остварен је стандард образложености судске одлуке али се образложење беспотребно оптерећује додатним, за предметну правну ствар, непотребним наводима а што прегледност образложења сасвим сигурно доводи у питање и као такво у правилу замагљује јасноћу и ауторитативност разлога које је судија дао у прилог свог пресуђења.

⁸ У правилу се односи на ситуацију када чињенични и/или правни разлози који су суд определијелили за конкретно пресуђење, или нису уопште дати или су дати али нису јасни, логични, увјерљиви, dostatно аргументовани (паушални су) и слично.

⁹ Види: нпр. предмет *Garcia Ruiz против Шпаније* (представка број 30544/96, пресуда од 21.1.1999. године); предмет *Taxquet против Белгије* (представка број 926/05, пресуда од 16.11.2010. и други).

лука (или одлуке) националих судова није задовољавала стандард образложене судске одлуке, биће предметом наставка елаборирања, али у другом чланку, с тим да се на овом мјесту може указати да проблем квалитативног недостатка образложености судске одлуке није искључиво резервисан за једну или више држава (чланица Савјета Европе) него да се ради о проблематици која је мање – више заступљена у свим државама чланицама Савјета Европе (уважавајући чињеницу да обим и садржај проблема варира од специфичности сваког правног система).

Посебно је интересантна чињеница да се необразложеношћу или недостатној образложености судских одлука ЕСЈП почео интензивно бавити и када су у питању кривични предмети који се суде према поротном систему, у којима је вишевијековно обичајно, законско или прецедентно правило да порота своје одлуке о кривици не образлаже (ни писмено ни усмено). Међутим, како се ради о врло комплексном правно-теоријском и правно-историјском проблему о којем се ЕСЈП у правилу изјашњавао на начин да необразлагање судске одлуке у поротним системима не доводи нужно и по аутоматизму до повреде члана 6. ЕКЈП у ситуацији када је на други начин загарантован механизам заштите од произвољности и арбитрарности у доношењу одлуке о кривњи (нпр. кроз одговоре на контролна питања, активном улогом судије у појашњавању правних питања, и друго), то се у овом раду аутор неће даље и посебно бавити ставовима ЕСЈП у вези са овом проблематиком, него ће даља елаборација бити сведена на проблематику стандарда образложености судске одлуке који важи за националне правне системе засноване на европско-континенталном правном систему.

2. ОБРАЗЛОЖЕЊЕ У ФОРМАЛНОМ И МАТЕРИЈАЛНОМ СМISЛУ

2.1. Образложење у формалном смислу

Када говоримо о образложењу судске одлуке, озбиљна елаборација на ову тему не може започети без анализе основног теоријског концепта о образложењу као формалном и као материјално-правном феномену.

Већ је у уводном излагању споменуто да образложење представља један од конститутивних елемената судске одлуке (примарно пресуде) и као такав је изричитом законском нормом третиран као њен обавезни дио.¹⁰ Зависно

¹⁰ Чл. 290. ст. 1. Закона о кривичном поступку Босне и Херцеговине - ЗКП БиХ, *Сл. гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/2003, 32/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 93/2009, 72/2013 и 65/2018);

од тога да ли говоримо о судским одлукама у кривичним или грађанским предметима, ситуација се донекле разликује када су у питању захтјеви законодавца у вези тога шта свако образложење (минимално) мора да садржи.

Када су у питању пресуде у кривичним стварима,¹¹ законодавац је у сва четири кривично-процесна закона у Босни и Херцеговини, ово питање регулисао на (готово) једнообразан начин.

Прије свега, законодавац је направио дистинкцију између кривичних предмета у којима се оптужени терети за једно кривично дјело, од предмета у којима се терети за два или више кривичних дјела (подијељених у тачке), обзиром да се у случају оптужења за више кривичних дјела, у образложењу пресуде морају изнијети разлози за сваку тачку (сада) изреке пресуде појединачно.

Међутим, иако ова законска инструкција, на прво читање не изазива било какве дилеме у погледу њеног правилног тумачења, ситуација је у пракси изненађујуће другачија, обзиром да није ријетка ситуација да се при изради образложења судије одлучују на „скупно“ изношење разлога (тј. изношење чињеничних и правних разлога за сва кривична дјела истовремено и заједно) чијом анализом се, неријетко, уопште не могу препознати који то од изнесених чињеничних и правних разлога по свом садржају одговарају којем од кривичних дјела за која се оптужени терети. У том случају, не треба се чудити када судска одлука основано буде доведена у питање у жалбеном (инстанционом) поступку због општег недостатка разлога или недостатка разлога о одлучним чињеницама. Стога, најсигурнији приступ у изради образложења у ситуацији када се у кривичном поступку одлучује о постојању кривице (кривичне одговорности) за два или више кривичних дјела, јесте онај у коме се у образложењу судске одлуке јасно (видно) наведу сви неопходни чињенични и правни разлози уз прецизно одређење на које се кривично дјело ти разлози појединачно и односе. Позитиван примјер из судске праксе указује да је у оваквим ситуацијама пожељно категорисати и груписати чињеничне и правне разлоге у једну (мисаону) цјелину и то за свако од кривичних дјела појединачно, а не њихово изношење на више различитих мјеста у образложењу, када се адресатима

Чл. 290. ст. 1. Закона о кривичном поступку Брчко дистрикта Босне и Херцеговине - ЗКП БД, *Сл. гласник Брчко дистрикта БиХ*, бр. 34/2013 – пречишћени текст, 27/2014, 3/2019 и 16/2020); Чл. 304. ст. 1. Закона о кривичном поступку Републике Српске – ЗКП РС, *Сл. гласник Републике Српске*, бр. 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021); Чл. 305. ст. 1. Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине – ЗКП Ф БиХ, *Службене новине Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 35/2003, 56/2003 - исправка, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 и 74/2020.

¹¹ Аутор ће због лимитираности броја страница рукописа чланка и боље прегледности проблематике образложења судских одлука, фокус елаборирања у овом раду заснивати (искључиво) на пресудама у кривичним предметима.

пресуде - странкама, браниоцу, оштећеном и другима, ствара својеврсна конфузија у разумијевању и прихватању изнесених разлога, каква год да одлука суда о кривњи оптуженика буде била.

Даље, по мишљењу аутора али и већине других колега судија кривичара, најзначајније законско уређење ове проблематике односи се на законодавчеву инструкцију шта (свако) образложење (кривичне) пресуде¹² мора да садржи. У конкретном случају, образложење пресуде мора да садржи:¹³

- дио који се односи на доказне приједлоге, резултат оцјене доказа (чињенична утврђења) и друга питања повезана са изведеним доказима (из којих разлога није уважио доказне приједлоге странака,¹⁴ које чињенице и из којих разлога узима као доказане или недоказане, дајући нарочито оцјену вјеродостојности противрјечних доказа, као и из којих разлога је одлучио да се свједок или вјештак не саслушају непосредно него је његов исказ прочитан)¹⁵ али и

¹² Осим када је у питању пресуда којом се оптужба одбија у ком случају се суд неће упуштати у оцјену главне ствари него ће се ограничити само на разлоге за одбијање оптужбе. Значајним се указује отклонити и дилему са којом се један број судија још увијек сусреће у свакодневном судијском раду (понукани истрајавањем тужилаштва кроз жалбене поступке) и то да ли у случају доношења тзв. одбијајуће пресуде, треба извршити и оцјену доказа? Одговор је, не. У ситуацији када постоје законски разлози за доношење пресуде којом се одбија оптужба, сувишним се указује образлагати оцјену изведених доказа, обзиром да резултат оцјене доказа, какав год био, не може промијенити постојање разлога због којих се оптужба, по сили закона, мора одбити (типичан примјер је наступање апсолутне застарјелости вођења кривичног поступка). Не стоје ни разлози које тужиоци неријетко износе у жалбеном поступку да је „корисно“ извршити и оцјену доказа, јер у случају да је одлука првостепеног суда о одбијању оптужбе била погрешна, у том случају другостепеном суду „остаје могућност да преиначи првостепену пресуду“. Овакво резонување тужилаца није правилно из разлога што је законодавац изричито регулисао да се суд „неће упуштати у оцјену главне ствари, него ће се ограничити само на разлоге за одбијање оптужбе“, што значи да би супротно поступање било *contra legem*. Такође, у конкретном случају се ради о процесној (формалној) пресуди, о чијим разлозима суд примарно води рачуна, па у ситуацији када утврди да постоји један од процесних разлога за одбијање оптужбе, суд нема законско овлашћење даље се упуштати у оцјену предметне кривично-правне ствари (одлука о главној ствари). У супротном, а полазећи од изричитог законског одређења да суд може доносити или процесне или мериторне пресуде, давање разлога о главној кривичној ствари у образложењу пресуде којом се оптужба одбија, за посљедицу би имао доношење законом непознате (компиловане, „процесно-мериторне“) пресуде која по својој природи и садржају не би могла послати јасну и недвосмислену поруку адресатима пресуде шта су стварни разлози због којих је суд одлучио као у изреци, а што императив сваке судске одлуке, па и ове процесне пресуде. Стога, разлози опортунитета те начела ефикасности и економичности на којима се у коначници и заснивају предметни жалбени наводи тужилаштва, у овом случају, не могу превагнати код изричитог законског рјешења шта се уноси у образложење пресуде којом се оптужба одбија.

¹³ Чл. 290. ст. 7. ЗКП БиХ; Чл. 290. ст. 7. ЗКП БД; Чл. 304. ст. 7. ЗКП РС и Чл. 305. ст. 7. ЗКП Ф БиХ.

¹⁴ О значају давања јасних и конкретних разлога за одбијање доказних приједлога, види пресуду ЕСЉП у предметима *Hirvisaari против Финске*, представка број 49684/99, пресуда од 27.9.2001.; *Murtazaliyeva против Русије*, представка број 36658/05, пресуда од 18.12.2018.; *Тонић против Хрватске*, представка број 51355/10 од 10.10.2013.

¹⁵ Овај дио образложења пресуде, посебно када је у питању оцјена доказа, у пракси, врло често изазива проблеме због чега се нужним указује скренути пажњу, посебно колегама судијама који тек

- дио који се односи на рјешавање правних питања (правни закључци и правни ставови) а који обавезно обухвата разлоге којима се суд руководио за закључак да су испуњени услови за постојање кривичног дјела и кривичне одговорности (кривице) оптуженог, али и разлоге због којих је суд примијенио било коју кривично-материјалну¹⁶ или кривично-процесну одредбу како у односу на оптуженог тако и у односу на кривично дјело које је у питању¹⁷.

Наведени дијелови образложења, због своје функције и значаја, једнако представљају обавезне елементе, како код осуђујућих тако и код ослобађајућих пресуда, због чега уживају статус општих обавезних елемената образложења мериторних пресуда, за разлику од других дијелова, који такође представљају обавезне елементе образложења, али због чињенице да су функционално повезани само за одређену врсту мериторне одлуке, имају квалификацију посебних обавезних елемената образложења, па тако кад је у питању осуђујућа пресуда, образложење обавезно садржи и дио који се односи на разлоге због којих је суд оптуженом изрекао одређену кривично-правну санкцију/е а што обавезно обухвата конкретизацију околности које је суд узео у обзир при одмјеравању казне те који разлози су суд опредјелили да казну треба ублажити или оптуженог ослободити

почињу своју судијску каријеру, да изјашњење првостепеног суда у поступку оцјене доказа обавезно садржи: које чињенице је суд утврђивао и зашто, како их је утврдио, који су докази изведени и како их је цијенио. То даље имплицира да за утврђење постојања одређење чињенице (са потпуном сигурношћу), првостепени суд се мора јасно одредити на основу којег доказа је утврдио одређену чињеницу и због чега, тј. који су разлози због којих је суд прихватио као вјеродостојан конкретан доказ (поклонио му вјеру). У случају постојања противрјечних доказа, првостепени суд је дужан, прво идентификовати у чему се огледа конкретна противрјечност па уколико се ради о противрјечности о одлучним чињеницама (чињенице од којих зависи пресуђење и примјена процесног и/или материјалног права) потребно је одредити које доказе суд прихвата као вјеродостојне а које не прихвата и због чега, тј. који су то разлози опредјелили првостепени суд да једне доказе прихвати на уштрб других, у ком случају ти разлози морају задовољити критеријуме логике, општег знања, животног искуства итд, а све како би се објективни посматрач могао увјерити да у наведеним разлозима суда нема произвољности и арбитрарности.

¹⁶ Жалбени судови се неријетко срећу са лошом праксом нижестепених судова да у образложењу својих одлука уопште не наводе разлоге због којих су примијенили институте покушаја, саучесништва и друге материјално-правне институте (само се врши позивање на одговарајућу одредбу кривичног закона) иако се ради о законској обавези судова, што одлуку чини мањкавом и са формалног и са материјално-правног аспекта.

¹⁷ На овом мјесту је потребно указати на добру праксу у писању образложења судских одлука а која се огледа у давању разлога о свим процесним питањима са којима се поступајући судија/вијеће сусретао/ло током суђења, али одмах последице навођења уводних напомена у образложењу а прије него што се суд мериторно упусти у даљу елаборацију. Ово из разлога што одређена процесна питања, као што су приговор застарјелости вођења кривичног поступка, приговор законитости доказа и друго, имају директну последицу на даље образлагање судске одлуке у контексту разлога које ће суд износити у одлучујућем дијелу образложења.

од казне или му изрећи условну осуду или му изрећи мјеру безбједности односно одузимање имовинске користи.

За разлику од осуђујуће пресуде, у ситуацији када се оптужени ослобађа од оптужбе¹⁸, образложење, поред (општих) обавезних дијелова (дијелови у којима се елаборира о доказним приједлозима и резултату оцјене доказа те разлозима за рјешавање конкретних правних питања¹⁹), обавезно садржи и разлоге због којих се исти ослобађа од оптужбе. Предметно законско рјешење, само по себи, не оставља простора за размишљање и било какве недоумице са формално-правног аспекта.

Међутим, оно што се повремено може видјети кроз судску праксу и дискусију на савјетовањима судија кривичара јесу дилеме у погледу правилног поступања у ситуацији када околности конкретног предмета (фактички) указују на постојање више од једне законске ситуације због којих се оптужени може ослободити од оптужбе, тј. којем од законских разлога за ослобађање треба дати превагу.

У таквим ситуацијама, а водећи се и чињеницом да је законодавац у сва четири кривично-процесна закона у Босни и Херцеговини на истовјетан начин „поредао“ законске разлоге за ослобађање од оптужбе, највјероватније понукан значајем сваког законског разлога понаособ али и према повољности за оптуженог, потребно је такав редослијед законских разлога слиједити и код пресуђења, на начин да, уколико се остварују разлози за ослобађање од оптужбе јер дјело за које се оптужени терети није кривично дјело, потребно је оптуженог ослободити од оптужбе на основу овог законског разлога, као разлога првог реда, без обзира на евентуално убјеђење суда да тужилаштво није доказало ни да је оптужени починио дјело за које се терети.

¹⁸ Зато што се ради о ситуацији да дјело за које се оптужени терети, није законом прописано као кривично дјело, или се ради о ситуацији да постоје околности које искључују кривичну одговорност оптуженог или пак да није доказано да је оптужени починио кривично дјело за које се оптужује.

¹⁹ Ова законска обавеза интегрисања општих обавезних елемената у образложење ослобађајуће пресуде се примарно односи на законску ситуацију када се оптужени ослобађа од оптужбе јер није доказано да је оптужени починио кривично дјело за које се оптужује, али и на ситуацију када постоје околности које искључују кривичну одговорност (кривицу) оптуженог, с тим да у том случају обим и садржај образлагања чињеничних и правних разлога зависи од конкретне околности због којих је кривична одговорност искључена (да ли је у питању неурачунљивост или неотклоњива ствара заблуда). За разлику од претходно наведених законских ситуација, у случају да се оптужени ослобађа од оптужбе јер дјело за које је оптужен није законом прописано као кривично дјело, образложење ослобађајуће пресуде почиње и завршава искључиво са разлозима због којих је суд утврдио да чињенични опис у диспозитиву оптужнице не садржи све елементе општег и посебног појма кривичног дјела које је у питању. У том смислу, неправилним се указује да се у образложењу ове врсте ослобађајуће пресуде, нпр. врши оцјена доказа, обзиром да постоје разлози који представљају (претходну) сметњу која апсолутно онемогућава било какво мериторно расправљање о евентуалној кривици оптуженог.

Ситуација није другачија ни са законским разлогом према којем се оптужени има ослободити од оптужбе у случају постојања околности које искључују кривичну одговорност оптуженог, као разлога другог реда, обзиром да је и ова ситуација повољнија по оптуженог од тога да га суд ослободи јер није доказано да је починио кривично дјело за које се терети. Тек у ситуацији када нису остварене могућности да се оптужени ослободи од оптужбе због законског разлога првог и другог реда, суд ће, уколико су за то буду испуњене све претпоставке, оптуженог ослободити од оптужбе јер није доказано да је починио кривично дјело за које се оптужује, као законског разлога трећег реда. Овдје ваља напоменути, иако се ради о врло ријеткој ситуацији у судској пракси, да нема процесне могућности за ослобађање оптуженог из два или више разлога истовремено, обзиром да постојање законског разлога вишег реда обавезно искључује законске разлоге за ослобађање нижег реда.

2.2. Образложење у материјалном смислу

Одговор на питање, шта је то образложење у материјалном смислу је врло једноставан. Примарно, то је скуп свих оних чињеничних и правних разлога на којима суд темељи своју одлуку којом пресуђује правну ствар која је у питању. Секундарно, то су (поред примарног корпуса разлога) и сви они разлози којима суд даје одговор на питања и приговоре које су странке у поступку изнијеле са циљем да се о њима суд квалитативно изјасни јер им, према њиховом мишљењу, у конкретном случају иду у прилог. Стога, када говоримо о образложењу у материјалном смислу, ми у суштини говоримо о чињеничним и правним разлозима којима суд оправдава због чега је донио одлуку као у изреци (примарни разлози), али и због чега налази основаним или неоснованим па и ирелевантним питања и приговоре које су странке током поступка проблематизовале (секундарни разлози).

Међутим, иако је теоријски одговор на ово питање једноставан, проблематика образложења са материјално-правног аспекта, у свакодневном судовању, изазива и читав низ додатних (под)питања која се у битноме односе на квантитет и квалитет образложености (примарних и секундарних) разлога које суд даје у образложењу својих одлука. „Опсег оптуженикова права на образложену казнену пресуду одређен је Законом о казненом поступку, који о томе садржава више опћих и посебних правила. Опсег кориштења тога права утврђује се по томе: (а) морају ли бити образложене све или само неке пресуде, (б) морају ли на исти начин бити образложене све врсте пресуда, (ц) треба ли навести разлоге за све појединачне одлуке обухваћене истом пресудом или само за неке од њих, (д) морају ли се

у образложењу изложити све битне чињенице или само неке од њих, (е) мора ли образложење сваке одлуке у пресуди бити потпуно или може бити дјеломично, (ф) морају ли на исти начин бити образложене првоступањске и другоступањске пресуде те по неким другим основама”²⁰.

У том смислу, ваља споменути вјечиту дилему у судској пракси која се односи на то колико детаљно (студиозно) суд треба да образлаже своје чињеничне и правне закључке и каква образложеност тих разлога треба да буде. Одговор на ово питање, већ на почетку задаје главобоље, јер је готово немогуће дати неко универзално правило, обзиром да је сваки судски предмет понаособ „прича за себе“. Стога, на овом мјесту ваља указати на минималне стандарде без којих образложење судске одлуке, иако као такво наведено у судској одлуци, не остварује своју улогу и у материјално-правном смислу.

Прије свега, а полазећи од тога да је законодавац већ регулисао шта свако образложење (кривичне мериторне) пресуде треба да садржи²¹, чињенични и правни разлози којима се суд руководио код пресуђења конкретне кривично-правне ствари (да је оптужени крив за кривично дјело за које се терети односно да није крив) треба да буду јасни и конкретни, а у одређеној мјери и концизни (али не на уштрб јасноће!). Када су разлози јасни, конкретни и (пожељно) концизни, фактичко је питање и директно зависи од чињеничне и правне сложености кривичне ствари која је предметом оптужења. Наравно, на сложеност конкретне кривичне ствари неспорно утиче и обимност и сложеност изведене доказне грађе али и процесна активност самих странака, што све треба узети у обзир приликом оцјене да ли су дати разлози испунили стандард образложености и у материјално-правном смислу. У том смислу, може се извести (прво) правило да што је кривично-правна ствар сложенија и/или што је оптужени (његов бранилац) изнио „теже и озбиљније“ разлоге којима доводи у питању наводе из оптужног акта, то је степен образлагања суда већи.

Међутим, ни тада не треба претјеривати са образлагањем (број страница није показатељ испуњености стандарда образложености судске одлуке), јер понављање разлога (исти разлози на више мјеста у образложењу одлуке) или образлагање истог закључка на више начина у образложењу (тј. „из више углова“), у правилу код читаоца стварају осјећај да суд на такав начин покушава да прикрије своју несигурност у властите чињеничне и правне закључке или да код пресуђења није био сасвим сигуран, а што

²⁰ Тадија Бубаловић, „Право оптуженика на образложену судску одлуку“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, 5-6 (2014): 995.

²¹ Чл. 290. ст. 6.-9. ЗКП БиХ; Чл. 290. ст. 6.-9. ЗКП БД; Чл. 304. ст. 6.-9. ЗКП РС и чл. 305. ст. 6.-9. ЗКП Ф БиХ.

свакако не смије бити ситуација ни у једном судском одлучивању. Стога, сигуран приступ у образлагању чињеничних и правних разлога је онај код кога суд своје закључке (о одређеном за пресуђење релевантном питању) групише и сконцентрише на једном мјесту, тако да, након што суд дâ разлоге о том питању, исто више не наводи у наставку образложења (друго правило). На такав начин, (нижестепени) суд истовремено омогућава странкама да за конкретно чињенично и/или правно питање имају јасан приказ конкретних разлога којима се суд руководио, чиме истовремено омогућава незадовољној странци да те разлоге доводи у питање у инстанцијом поступку, а у коначници омогућава и инстанцијом суду да правилност и законитост тих разлога испита у пуном капацитету без постављања питања (у ситуацији понављања разлога или образлагања истог разлога на више различитих начина) шта су стварни разлози који су суд определијелили у конкретном случају.

Такође, за провјеру имплементације стандарда да разлози суда треба да буду јасни и конкретни те (пожељно) концизни, значајним се указује и (треће) правило које подразумева да образложење судске одлуке „и на прво читање“ не смије код правног лаика који није учествовао у том судском поступку оставити било какву недоумицу, дилему или нелогичност, јер судска одлука, као што је већ раније речено, није само адресирана странкама у поступку него и друштву у цјелини. Полазећи од тог правила, судија код образлагања разлога због којих је пресудио на одређени начин, увијек треба да себи поставља питање, да ли би такво образложење било јасно и онима правним лаицима који нису учествовали у судском поступку, па уколико је одговор да не би, онда свакако треба додатно порадити на јасноћи, достатности и аргумензованости разлога који су у питању.

Наставно на претходно, ваља указати да иако се питања у вези са проблематиком образложења у материјално-правном смислу свакако не исцрпљују са оним који су били предметом елаборирања у претходном излагању, аутор налази значајним дати одговор и на недоумицу да ли се суд треба изјаснити на свако питање и приговор које су странке изнијеле током суђења.

Наиме, овдје треба одмах на почетку скренути пажњу да се суд, у правилу, изјашњава само на она (чињенична и правна) питања и приговоре који су релевантни за пресуђење, значи, не и на оне који ни непосредно ни посредно не могу утицати на правилност и законитост пресуђења. У том смислу, на судији је врло важан задатак да кроз претходну анализу конкретне кривичне ствари која је предметом поступка, направи дистинкцију између релевантних од ирелевантних питања и приговора које су странке

изнијеле током поступка, обзиром да само релевантна питања и приговори странака налажу судији потребу изјашњења према стандарду образложене судске одлуке. Међутим, то не значи да суд нема никакву обавезу када су у питању ирелвантна питања и приговори странака. Ово из разлога што и у таквој ситуацији суд мора показати странкама да је и таква, за пресуђење неважна питања и приговоре, узео у обзир (цијенио), а што доказује јасним наводом због чега, након што их размотрио, налази да исти нису значајни за пресуђење.

На крају, мада не и мање важним када је у питању елаборација о образложењу судске одлуке у материјално-правном смислу, потребно је имати на уму да, према ставу ЕСЈП, „пропуст првостепеног суда да наведе довољно разлога у образложењу пресуде (...) може бити исправљен у жалбеном поступку. (...) Уколико се, међутим, њихова одлука разликује од одлуке нижих судова, сматра се обавезом вишег суда да да образложење које ће садржавати разлоге за одлуку супротну ставу нижих судова“²². Стога, важним се указује приступ стразбуршког суда у поступку оцјене испуњености стандарда образложености судских одлука националих судова обзиром да ЕСЈП, када испитује евентуалну повреду конвенцијског права (у овом случају права на правично суђење из члана 6. став 1. ЕКЈП), у суштини врши оцјену образложења свих одлука националних судова заједно, као једне функционалне цјелине.

3. ЗАКЉУЧАК

Након што је у претходном излагању дата одређена (уводна) елаборација на тему стандарда образложености судске одлуке, већ сад је могуће извести есенцијалне закључке о значају и функцији самог образложења судске одлуке, не само за странке којима се судска одлука примарно адресира, него и цјелокупној правној (али и друштвеној) заједници која кроз анализу чињеничних и правних навода има јединствену прилику спознати разлоге који су суд опредијелили за конкретно пресуђење предметне правне ствари.

Управо због озбиљности предметне проблематике и неспорног значаја које образложење судске одлуке ужива у правном саобраћају, аутор је одлучио ову проблематику елаборирати кроз три могуће визуре. У том смислу, овај рад је примарно посвећен проблематици образложења судске одлуке у

²² Љиљана Мијовић, „Стандарди европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода у вези са правом на образложену судску одлуку“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 58.

формалном и материјалном смислу, за које потребе је аутор дао, по његовом мишљењу, само уводне и прелиминарне информације на основу којих читаоци могу, с једне стране увидјети сложеност и значај образложења као правног феномена, док с друге стране критичким приступом и анализом, отворити нова питања и дилеме о којима је потребно дискутовати, не само у правној теорији, него и са члановима правосудне заједнице који се, било непосредно као судије, или посредно као странке у поступку, свакодневно сусрећу са овом проблематиком.

Такође, на овом мјесту ваља напоменути да се расправа на ову тему не завршава подробном анализом образложења судске одлуке у теоријском смислу, него се ова проблематика мора такође сагледати и са аспекта образложења као конвенцијског, уставног и законског стандарда, али и као услова за кориштење права на дјелотворан правни лијек. Ово из разлога што образложење није једно-димензиони феномен, какав можда на први поглед одаје утисак (као елемента судске одлуке) него је више-димензиони правни феномен обзиром да свој значај и функцију показује и као елемент права на правично суђење а једнако тако и као услов за ефективну инстанционо-касациону контролу судске одлуке кроз поступак пред вишестепеним судом. Стога, овим путем аутор најављује да ће образложење као правни феномен свакако бити предметом наставка елаборације кроз додатни доктринарни рад у форми новог научног чланка, када ће аутор дати приказ преосталих сегмената образложења судске одлуке и тиме заокружити елаборацију на ову тему.

ЛИТЕРАТУРА:

- Шкулић, Милан. *Кривично процесно право*. Београд: Правни факултет, 2022.
- Грубач, Момчило. *Кривично процесно право, Увод и општи део*. Београд: 2002.
- Бубаловић, Тадија и Незир Пивић. *Кривично процесно право: Посебни дио*. Зеница: Правни факултет, 2014.
- Сијерчић-Чолић, Хајрија. *Кривично процесно право, Књига друга*. Сарајево: Правни факултет, 2008.
- Гојковић, Стака. „Разумљиво и потпуно образложење пресуде – обавезни стандарди образложеног пресуђивања“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 219-227.
- Вучинић, Хилмо. „Стандард образложења који је довољан у случају промјене правног става, са аспекта права на образложену одлуку“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 125-136.

- Марић, Славко, Едина Даниловић, Емина Хулусија и Фатима Мрдовић. „Право на образложену одлуку у пракси Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 179-217.
- Илић, Горан. „Право на образложену судску одлуку“, *Часопис Crimen*, 2 (2011): 227-244.
- Бубаловић, Тадија. „Право оптуженика на образложену судску одлуку“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, 5-6 (2014): 989-1011.
- Мијовић, Љиљана. „Стандарди европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода у вези са правом на образложену судску одлуку“, *Зборник радова „Право на образложену судску пресуду“ – Прва годишња конференција Правосудног форума за Босну и Херцеговину*, (2018): 49-63.
- Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода (текст конвенције доступан на: https://www.echr.coe.int/documents/convention_srp.pdf)
- Закон о кривичном поступку Босне и Херцеговине, *Службени гласник Босне и Херцеговине*, бр. 3/2003, 32/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 76/2006, 29/2007, 32/2007, 53/2007, 76/2007, 15/2008, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 93/2009, 72/2013 и 65/2018.
- Закон о кривичном поступку Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине Федерације Босне и Херцеговине*, бр. 35/2003, 37/2003, 56/2003, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 и 74/2020.
- Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 53/2012, 91/2017, 66/2018 и 15/2021.
- Закон о кривичном поступку Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, *Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*, бр. 34/2013 – пречишћени текст, 27/2014, 3/2019 и 16/2020.
- Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру, предмет *Garcia Ruiz против Шпаније*, представка бр. 30544/96, пресуда од 21.1.1999.
- Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру, предмет *Taxquet против Белгије*, представка бр. 926/05, пресуда од 16.11.2010.
- Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру, предмет *Hirvisaari против Финске*, представка бр. 49684/99, пресуда од 27.9.2001.
- Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру, предмет *Murtazaliyeva против Русије*, представка бр. 36658/05, пресуда од 18.12.2018.
- Пресуда Европског суда за људска права у Стразбуру, предмет *Тонић против Хрватске*, представка бр. 51355/10, пресуда од 10.10.2013.

THE STANDARD OF THE REASONING FOR THE COURT DECISION - PART ONE

- explanation in the formal and material sense –

Robert Jović^{23,24}

Appellate Court of Brčko District of Bosnia and Herzegovina

Abstract: *It is of essential importance that a court decision, regardless of whether it is a decision of the first instance or a decision of higher court instances, in order to achieve its primary purpose (to resolve the legal matter in question), is explained to the extent that the reasons for the court's decision are visible to the parties as in the specific case. Upon first glance, this theoretical setting should not cause any problems in practice. However, the situation, "in the field" is anything but simple and without problems, primarily due to the qualitative lack of reasoning for the court decision. In a sense, as a problem that can have more serious consequences in the long term and as such latently threaten the realization of the basic role of every court decision in the process of doing justice, the judicial community and its institutions responsible for the education of judges have recognized the need for continuous seminars in which, primarily to newly elected judges, experienced judges would point out the importance of a good explanation of the court decision as well as to refer to the examples of good and bad practice that educators encounter when preparing education on the given topic. In this paper, the author will, by elaborating on the standard of reasoning for the court decision, try to point out the significance of respecting the standard itself, but also refer to concrete situations in practice that may call into question the legality and regularity of a court decision from the aspect of lack of reasoning or insufficient reasoning.*

Keywords: *court decision, explanation, the standard of reasoning for the court decision, the right to an effective legal remedy*

²³ PhD, judge and a president of the Department for Judicial Practice of the Appellate Court of Brčko District of Bosnia and Herzegovina, e-mail: r.jovic@asbd.ba

²⁴ The views expressed in this paper represent exclusively the author's opinion and do not bind, in any way, the Appellate Court of the Brčko District of Bosnia and Herzegovina, nor do they indicate the way in which this court will decide in cases in which the same or similar legal issues arise and are the subject of analysis in this paper.